

Omgaan met elkaar

Toen het volk van God uit Egypte was bevrijd en het slavenbestaan achter zich had gelaten, was het hoog tijd om te leren om te gaan met elkaar, als waardevolle mensen, mensen die geschapen waren als beeld van God om dat ook uit te stralen in hun handelen en in hun zijn. Het boek Leviticus bevat veel wetten en twee verhalen. Eén van dit verhalen zullen we lezen. Er wordt bijzonder streng opgetreden tegen iemand die – naar onze normen – niet zoveel verkeerd doet. We zullen bestuderen wat daar de basis van is, om vervolgens de nieuwtestamentische tekst te begrijpen, waar Jezus zijn oordeel over de volkeren toelicht.

Leviticus 24: 10-23

10 Met de Israëlieten was een man meegekomen die geboren was uit een Israëlitische vrouw en een Egyptische man. Toen deze man op zekere dag slaags raakte met een Israëliet 11 en een vloek uitsprak waarin hij Gods naam lasterde, werd hij aan Mozes voorgeleid. Zijn moeder heette Selomit; ze was een dochter van Dibri en behoorde tot de stam Dan. 12 De man werd in voorlopige hechtenis genomen tot een uitspraak van de HEER uitsluitend zou geven over wat er moest gebeuren. 13 En de HEER zei tegen Mozes: 14 'Breng degene die gevloekt heeft buiten het kamp. Allen die het gehoord hebben, moeten hun hand op zijn hoofd leggen en hij moet door de voltallige gemeenschap gestenigd worden. 15 En tegen de Israëlieten moet je zeggen: "Wie zijn God vervloekt, zal de gevolgen van zijn zonde dragen. 16 Wie de naam van de HEER lastert moet ter dood gebracht worden, die moet door de voltallige gemeenschap worden gestenigd. Of het nu een vreemdeling is of een geboren Israëliet, wie mijn naam lastert moet ter dood gebracht worden. 17 Ook wie een mens doodt moet ter dood gebracht worden, 18 en wie een dier uit andermans veestapel doodt, moet het vergoeden: een leven voor een leven. 19-20 Wanneer iemand letsel toebrengt aan een ander, moet hem hetzelfde letsel worden toegebracht: een breuk voor een breuk, een oog voor een oog, een tand voor een tand. Wat hij de ander heeft aangedaan zal ook hem aangedaan worden. 21 Dus wie een stuk vee doodt moet het vergoeden en wie een mens doodt moet ter dood gebracht worden. 22 Vreemdelingen en geboren Israëlieten moeten volgens dezelfde norm worden berecht. Ik ben de HEER, jullie God."

23 Nadat Mozes dit tegen de Israëlieten had gezegd, werd de godslasteraar buiten het kamp gebracht en gestenigd. Zo voerden de Israëlieten uit wat de HEER Mozes had opgedragen.

In het Matteusevangelie horen we Jezus aan het woord. Hij werpt een blik in de toekomst, wanneer hij plaats zal nemen op de troon en hij een oordeel zal vellen over de volkeren. Waar komt het dan op aan?

Mt. 25: 31-46

Wanneer de Mensenzoon komt, omstraald door luister en in gezelschap van alle engelen, zal hij plaatsnemen op zijn glorierijke troon. ³²Dan zullen alle volken voor hem worden samengebracht en zal hij de mensen van elkaar scheiden zoals een herder de schapen van de bokken scheidt; ³³de schapen zal hij rechts van zich plaatsen, de bokken links. ³⁴Dan zal de koning tegen de groep rechts van zich zeggen: "Jullie zijn door mijn Vader gezegend, kom en neem deel aan het koninkrijk dat al sinds de grondvesting van de wereld voor jullie bestemd is.³⁵Want ik had honger en jullie gaven mij te eten, ik had dorst en jullie gaven mij te drinken. Ik was een vreemdeling, en jullie namen mij op, ³⁶ ik was naakt, en jullie kleedden mij. Ik was ziek en jullie bezochten mij, ik zat gevangen en jullie kwamen naar mij toe." ³⁷Dan zullen de rechtvaardigen hem antwoorden: "Heer, wanneer hebben wij u hongerig gezien en te eten gegeven, of dorstig en u te drinken gegeven? ³⁸Wanneer hebben wij u als vreemdeling gezien en opgenomen, u naakt gezien en gekleed? ³⁹Wanneer hebben wij gezien dat u ziek was of in de gevangenis zat en zijn we naar u toe gekomen?" ⁴⁰En de koning zal hun antwoorden: "Ik verzeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan." ⁴¹Daarop zal hij ook de groep aan zijn linkerzijde toespreken: "Jullie zijn vervloekt, verdwijn uit mijn ogen naar het eeuwige vuur dat bestemd is voor de duivel en zijn engelen. ⁴²

Want ik had honger en jullie gaven mij niet te eten, ik had dorst en jullie gaven me niet te drinken. ⁴³Ik was een vreemdeling en jullie namen mij niet op, ik was naakt en jullie kleedden mij niet. Ik was ziek en zat in de gevangenis en jullie bezochten mij niet." ⁴⁴Dan zullen ook zij antwoorden: "Heer, wanneer hebben wij u hongerig gezien of dorstig, als vreemdeling of naakt, ziek of in de gevangenis, en hebben wij niet voor u gezorgd?" ⁴⁵En hij zal hun antwoorden: "Ik verzeker jullie: alles wat jullie voor een van deze onaanzienlijken niet gedaan hebben, hebben jullie ook voor mij niet gedaan." ⁴⁶ Hun staat een eeuwige bestraffing te wachten, de rechtvaardigen daarentegen het eeuwige leven.'

Leviticus is niet het populairste boek, bij ons, christenen. Wij hebben lak aan "de wet", want wij leven uit geloof en uit genade, wij hebben genoeg aan de kracht, troost en hoop en aan het voorbeeld van Jezus.

Maar Jezus putte natuurlijk uit die oude bron, uit de Tora. Om Jezus goed te begrijpen, moeten we af en toe een reis maken naar die Tora, een reis naar een wereld die ons misschien wat vreemd is, maar die ons behoorlijk veel meer te bieden heeft, dan we op het eerste zicht denken.

Het boek Leviticus staat vol met ceremoniële wetten waarvan we niet weten wat ermee aangevangen, maar datzelfde boek staat ook vol met regels over omgaan met elkaar. Prachtige regels, die je alleen kunt volhouden, als het ook goed zit in je hart.

De regel om de zijkanten van je veld niet af te maaien bijvoorbeeld, en deel van je opbrengst te laten staan voor de armen. Of de regel je naaste lief te hebben als jezelf! Die staan allemaal al in Leviticus en heel vaak staat erbij: Ik ben de Heer, jullie God. Het lijkt of het boek wil zeggen: Deze regels geef ik jullie want ik ben de Heer, jullie God.

Waarom zou God deze regels geven, alleen omdat Hij God is?

Waarom zou Hij met mensen begaan zijn, alleen omdat Hij God is? Het is een intrigerende vraag.

En waarom zouden wij ons aan die regels houden, omwille van het feit dat God onze Heer is? Wat hebben regels voor omgang met elkaar te maken met het wézen van God?

Blijkbaar heeft onze houding met de medemens te maken met onze verhouding tot God...

Leviticus bevat niet alleen liefdewetten. De straf die op overtredingen staat is niet mals. Iemand raakte slaags met een ander én lasterde Gods naam. Die man moest gestenigd worden. Door de hele gemeenschap. Iedereen moest de verschrikking zien en voelen. Het kon niet!

Maar waarvoor werd deze man ter dood gebracht? Hij had immers enkel gevochten met een ander en gevloekt. Onze Belgische bevolking zou nog slinken, mochten we op deze overtredingen de doodstraf zetten!

Midden in het verhaal krijgen we een hele uitleg over het feit dat mensen die doden, de doodstraf moeten krijgen. Het lijkt logisch in het geheel: een arm voor een arm, een breuk voor een breuk, een leven voor een leven - de weegschaal van rechtvaardigheid is in evenwicht – overigens moest je niet de arm van de dader breken of zijn oog uithalen; het ging om de boete, die moest gelijk zijn. Wanneer iemand door jouw toedoen niet kon werken, moest je die dagen vergoeden.

Maar de man van ons verhaal heeft niet gedood. Waarom krijgt hij dan de doodstraf? Wat gebeurt er als je Gods naam lastert?

Een naam in de Bijbelse oudheid is een persoon, een levenswerk, zijn autoriteit en gezag ook. Als je Gods gezag verwerpt, heb je God gedood. Denk aan Nietzsche die dat zo verwoordt: Wij hebben God in ons denken niet meer nodig. Wij hebben hem gedood.

Deze interpretatie wordt bevestigd, door het zinnetje dat erna komt: “Ook wie een mens doodt... en dan daarna: wie een dier doodt.”

God doden, God wegnemen... het uitgangspunt van Joodse en christelijke moraal... God wegnemen, neemt de moraal weg, neemt de goede sociale verhoudingen weg.

Een leven om een leven...

Zonder God is er Bijbels gezien geen leven. Je kunt dan nog wel jaren op deze aarde doormaken, maar dat is Bijbels gezien, geen leven.

Welk leven zou je liefst aan je kinderen meegeven: een leven met elke dag plezier, of een leven met elke week een intens moment van vreugde en zegen? Dat eerste wordt dood genoemd. Dat laatste heet leven.

De dood is het symbool van afgesneden zijn. Afgesneden zijn van de gemeenschap die leven uitdraagt.

Blijkbaar kiezen niet alle mensen voor het leven.

Het is de grootste keuze waar de mens voor staat, die tussen de dood en het leven. De weg die dood loopt, kenmerkt zich door de normale dingen die we doen. We eten en drinken, verzorgen ons, werken om te verdienen, amuseren en ontspannen ons, lezen om bij te leren, krijgen kinderen om het leven door te geven, gaan stemmen, nemen medicijnen, kijken tv. Dat is het normale leven van ieder mens. En iedereen weet ook: deze mens gaat dood. Eens is dit verhaal uit.

Daarnaast is er een weg ten leven. Die stijgt boven het normale uit, boven het zichtbare, tastbare, boven onze directe behoeften. Deze weg is veel moeilijker vindbaar. Herinner u de uitdrukkingen: nauwe poort en smalle weg. Als je voor het leven kiest, spreek je niet de mens in je aan die uit het stof werd gemaakt en tot stof terugkeert; je spreekt de levensadem aan, de Geest van God die jouw in de neus werd geblazen. Die levensadem is eeuwig, Hij is als het ware God zelf en woont in ons, wacht tot wij wakker worden. Omdat die levensadem eeuwig leven heeft, hoeft hij zich niet bezig te houden met eten en drinken, actualiteit, concurrentie en werk. Nee, die is vrij van zorgen voor zichzelf, die is niet egoïstisch, die kan zich volledig in vrijheid bezighouden met God en met zijn medemens, met de schepping en alles wat buiten onszelf ligt.

Aandacht geven aan God én aan de medemens ligt op het terrein van het leven. We moeten nu eenmaal eten en drinken, de mens moet per definitie

een egoïstisch wezen zijn – maar daar waar de mens dat egoïsme overstijgt, omdat hij de levensadem aanspreekt, omdat hij zich verbindt met de Geest van God (Jes. 42:5)... daar kiest hij voor de weg ten leven.

Ik begon te zeggen dat het goed is te grasduinen in het Oude Testament, als achtergrond om Jezus beter te begrijpen.

Wanneer we nu vanuit dat Oude Testament, vanuit Leviticus gaan kijken naar Matteüs 25, dan gaat er inderdaad een nieuwe wereld open!

Jezus spreekt over zijn verheerlijking en zijn positie als rechter, die de mensen zal scheiden. Hij zal onderscheid maken tussen schapen en bokken. Bokken, die bokkig alleen aan zichzelf denken, en schapen die Gods Geest en Gods weg volgbaar zijn gegaan, schapen die niet tegenspartelden wanneer een ander meer kreeg of zij zich moesten opofferen...

De schapen, zij leefden op die manier, dat het niet teveel was om een ander te helpen, om naakten te kleden, om zieken en gevangenen te bezoeken, om hongerigen te voeden. Zij zagen die mensen, werden in hun binnenste geraakt en reageerden vanuit hun binnenste zonder egoïsme. Zij handelden zoals God het wil, zij waren de meest kwetsbaren nabij. Zij hebben geleefd, zoals men in het koninkrijk van God leeft en zij kunnen daar voorgoed binnengaan.

De bokken, die alleen aan zichzelf hebben gedacht... zij hebben niet voor het leven gekozen. Zij bleven aan die andere kant, ze bleven haken bij de dagdagelijkse zorgen en pleziertjes, vonden etentjes met vrienden en hun eigen klaagzang belangrijker dan hulp aan de behoeftige en maakten zich meer zorgen om hun bankrekening dan om de lonen van de stiksters van hun kleding. Dat is een weg die ten einde loopt, die dood loopt. Egoïstisch gedrag fnuikt de gemeenschap en maakt het geloof tot een leeg omhulsel.

Ons verhaal uit Leviticus vertelde over een man die én slaags geraakte met ene medemens én Gods naam lasterde.

Als protestanten gaan we er prat op dat we door geloof alleen het eeuwig leven hebben. Het principe staat inderdaad uitvoerig in de brieven uitgelegd. Maar geloof heeft absoluut ook te maken met de medemens. Het grootste gebod: "Bemin God bovenal en heb je naaste lief als jezelf." Mocht het echt door het verstandelijk geloof alleen zijn, of de lippendienst van de belijdenis, dan stonden er verder geen geboden in de Bijbel, toch?

Het gaat samen: God liefhebben én je medemens. Dat doe je in dezelfde adem. Net zoals de man uit Leviticus die zijn medemens geringachtte en Gods naam eveneens, het is dezelfde adem. Het hangt onlosmakelijk samen. Wat schrijft Johannes in zijn eerste brief: *Als iemand zegt: 'Ik heb God lief,' maar hij haat zijn broeder of zuster, is hij een leugenaar. Want iemand kan onmogelijk God, die hij nooit gezien heeft, liefhebben als hij de ander, die hij wel ziet, niet liefheeft. (1 Joh 4:20)*

En hoe zou dat komen? Dat het samenhangt: God liefhebben en je medemens liefhebben?

Ik denk aan het eerste hoofdstuk van Genesis, waarin God de mens scheidt, niet zomaar een wezen dat in zijn fantasie ontstaat, nee, de mens wordt beeld van God.

Dus als je een mens in de ogen kijkt... Als je die mens te eten geeft ... Als je die mens in moeilijke omstandigheden een bezoekje brengt... Ook als die mens je de dag tevoren kwaad heeft gedaan... Hij blijft beeld van God, met hem omgaan is hetzelfde als met God zelf omgaan.

Wie de gruwel van de Tweede Wereldoorlog en van ondertussen veel te veel recentere mensonterende misdaden heeft bedacht en aangewakkerd, die kan God niet liefhebben. Het 'Gott mit uns' was wellicht de grootste vloek van de geschiedenis.

Emanuel Levinas schrijft, met de gruwel van de holocaust in het geheugen: het echte leven begint bij de ander. Je medemens heeft een gezicht, een gelaat en als je daarin kijkt, dan weet je wat je moet doen. Als je met je hart naar het gelaat van de ander kijkt, dan zie je God. Het vraagt om een antwoord. God vraagt om een antwoord.

De ogen zijn de spiegels van de ziel, zeggen we wel eens. Ze liegen niet.

De ogen van de mens tonen waar hij vandaan komt. De mens komt bij zijn Schepper vandaan. Ik wens ons allen toe dat wij onze medemensen zo kunnen zien, zo kunnen leren kennen, hetzij in de supermarkt, hetzij in de kerk, hetzij in ons team, hetzij in een concurrentiepositie, hetzij aan onze kant of aan de andere kant. En dat we op die manier kerk mogen zijn, een gemeenschap die God liefheeft en al zijn mensen. Amen.